

Konceptualne tvorbe identiteta hrvatskog iseljeništva

Vuk, Ivan

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:357625>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-24**



Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)





SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

Ivan Vuk

**Konceptualne tvorbe identiteta hrvatskog
iseljeništva
ZAVRŠNI RAD**

Zagreb, 2023.



SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA SOCIOLOGIJU

IVAN VUK

**Konceptualne tvorbe identiteta hrvatskog
iseljeništva**

ZAVRŠNI RAD

Mentor: doc. dr. sc. Andreja Sršen

Zagreb, 2023.

Sažetak

U ovom radu predstaviti će se očuvanost i bogatstvo hrvatskog identiteta u emigracijskim zajednicama i čimbenike te koncepcije koje tvore identitet Hrvata u iseljeništvu. Identitet je ključan čimbenik koji čini neku zajednicu drugačijom od ostalih stoga je potrebno očuvati faktore koji separiraju jedan narod i čine ga posebnim. Rad će predstaviti povijesti pregled stvaranja hrvatskih emigracijskih zajednica te će kroz recentne radove i najnovije statističke pokazatelje prikazati trenutno stanje u iseljeništvu.

Ključne riječi: emigracija, kultura, identitet, iseljništvo

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Metodologija rada	1
2.1 Predmet istraživanja.....	1
2.2 Istraživački pristupi.....	2
3. Iseljavanje u Hrvatskoj.....	3
4. Poimanje identiteta.....	4
5. Definicije hrvatskih zajednica s prebivalištem izvan RH	6
6. Tradicija iseljavanja – prva masovna iseljavanja	7
4.1. Manjinske zajednice	8
4.2. Prva manjinska zajednica – Kosovo.....	9
4.3. Hrvati u pokrajini Molise.....	9
4.4. Gradišćanski Hrvati.....	11
7. Hrvatsko iseljeničtvo.....	12
6.1. Najveća hrvatska iseljenička zajednica – Hrvati u SAD-u	13
8. Katoličke misije u inozemstvu.....	15
9. Obrazovanje u iseljeničtvu	16
10. Zaključak	18
11. Prilozi.....	19
12. Literatura.....	20
12.1. Web literature.....	21

1. Uvod

Brojevi Hrvata i njihovih potomaka koji žive izvan Republike Hrvatske su prema svakim novim državnim procjenama sve veći. Emigracijska zajednica Hrvata raste te s tim raste potreba istraživanja takvih zajednica. U ovom radu fokus se stavlja na predstavljanje očuvanosti kulturnog identiteta Hrvata. Hrvatski društveni identitet je odrednica koja sjedinjuje sve Hrvate: one u Republici Hrvatskoj, one u Bosni i Hercegovini i one koji žive u ostatku Europe i svijeta.

Na početku rada ukratko će se predstaviti trenutna situacija Hrvata u domovini i van nje. Zatim će se odrediti osnovne definicije, poput definicije identiteta. Poslije toga predstaviti će se podjela hrvatskih zajednica koje žive izvan granica Republike Hrvatske te će o svakom tipu zajednice biti nešto više govora. Na kraju rada bit će govora o najvećim čimbenicima koji su utjecali na očuvanje hrvatstva u iseljeništvu: katoličke misije i školstvo, odnosno obrazovanje.

Može se uočiti da je sve veći broj recentnih radova koji se bave problematikom Hrvata u iseljeništvu. Takav trend bi se mogao prepisati sve goraj demografskoj slici koju Republika Hrvatska bilježi. Jedan od glavnih razloga zabrinjavajuće demografske slike u Republici Hrvatskoj je negativna migracijska bilanca koja upućuje na veći broj iseljenik od useljenih. Drugi razlog sve većeg istraživanja bi mogla biti brojka 3 250 000. Dakle, prema procjeni Hrvatskog ureda za Hrvate izvan RH, broj Hrvata i njihovih potomaka koji žive izvan RH je 3 250 000 što znači da je broj skoro pa izjednačen jer u RH prema posljednjem popisu stanovništva živi 3 899 000 stanovnika.

Prema podacima koji su navedeni u prošlom odlomku možemo zaključiti da je veći dio hrvatskoga identiteta koncentriran izvan granica RH.

2. Metodologija rada

2.1 Predmet istraživanja

Predmet istraživanja ovog završnog rada je predstavljanje hrvatskog identiteta u iseljeništvu. Kako već formirani identitet utječe na pojedinca, a i društvenu skupinu. Predstaviti će se

povijesni kontekst hrvatskog iseljavanja, što je uzrokovalo potrebu za emigracijom te gdje su različiti emigrantski valovi iseljavali. Objasnit će se razlika u poimanju i klasifikaciji hrvatskih zajednica van Republike Hrvatske.

2.2 Istraživački pristupi

Za izradu završnog rada koristilo se više metoda, kao što je konstruktivistički pristup koji prevladava u području identitetskih analiza. Konstruktivistički pristup u istraživanjima kulturnog identiteta stavlja fokus na strukturu identiteta, odnosno povijesne, ekonomske, političke i dr. čimbenike koji su utjecali na formiranje identiteta. Osim konstruktivističkog pristupa, za objašnjavanje općih i povezivanja različitih pojava koristila se sintetička metoda. Sintetička metoda kroz postojeće i dostupne podatke i istraživanja stvara nove koncepcije, ideje ili teorije. Sintezom, odnosno kombiniranjem postojećih podataka stvaraju se nova saznanja. Za rad su korištene stručne literature, različita stručna istraživanja i trenutni dostupni statistički podatci.

3. Iseljavanje u Hrvatskoj

Prema posljednjem popisu stanovništva 2021. godine, utvrđeno je da u Republici Hrvatskoj živi 3 871 833 stanovnika. Zadnji popis stanovništva u kojemu je popisano približan broj stanovnika je popisno razdoblje 1951. godine. Porast broja sveukupnog stanovništva bilježio se sve do 2001. godine¹, od kada kreće pad. (vidi grafički prikaz 1). Proučavajući popise stanovništva možemo zaključiti da Hrvatska nazaduje u demografskoj bilanci, sve veće migracije i veći prirodni pad stanovništva ² rezultat su toga. U ekonomskom smislu, manje stanovnika uvjetuje manjem broju radne snage. Radna snaga usko je povezana s ekonomskim razvojem zemlje. (Maronić, M. L., & Tokić, I. (2012); 264)

U recentnim godina, najveći broj hrvatskih emigranata kao razlog odlaska iz zemlje navodi ekonomske i gospodarske razloge te nezadovoljstvo vladajućih u zemlji. Odgovor vlade na ovakva pitanja može spriječiti buduće valove migracija te može usporiti demografski pad u budućnosti. Iseljavanjem stanovništva se ne gubi samo na brojnosti trenutnog stanovništva, već i budućih generacija. Odlaskom mladog, radno sposobnog, stanovništva rezultira u daljnjem smanjivanju nataliteta u zemlji. Osim toga, potrebno je proučiti unutarnje migracije u zemlji. Veći je broj iseljavanja iz županije koje su slabije razvijene u privrednom smislu, stanovništvo se seli u veće gradove. Takvim migracijama se produbljuje nesrazmjer naseljenosti i slabiji socio-gospodarski razvoj ruralnih dijelova Hrvatske. (Maronić, M. L., & Tokić, I. (2012); 265 – 268)

Najveća hrvatska emigracijska zajednica se nalazi u SAD-u gdje se broji oko 1,2 milijuna Hrvata i njihovih potomaka. Osim SAD, Hrvatima su atraktivne zapadno-središnje europske zemlje poput Njemačke, Austrije, Irske, Italije, Francuske i sl. Prema posljednjim dostupnim izvorima, u svijetu se trenutno nalazi oko 3. 200. 000 hrvatskih iseljenika i njihovih potomaka.

³Usporedimo li tu brojku s brojem stanovnika u zemlji, može se reći kako Hrvatska posjeduje iznimno bogatstvo izvan svojih granica. Društveni identitet je pojava koja ne poznaje granice,

¹ Bitno je napomenuti da se tijekom povijesti mijenjala metodologija popisivanja stanovništva te je govorenje potpuno točnim brojevima nemoguće.

² Prirodno kretanje stanovništva - podatci o rođenim i umrlim osobama u određenom vremenskom razdoblju i na određenom teritoriju. (državni zavod za statistikuB)

³ Središnji državni ured za Hrvate izvan Rrepublike HrvatskeA

pojava koja ne staje prelaskom oceana ili prisilnim migracijama. Bogata iseljenička kultura dokaz su tog razmišljanja.

4. Poimanje identiteta

Sociologija je društvena znanost koja se bavi proučavanjem društva, društvene dinamike i konstrukcije. Identitet, u sociološkom poimanju, je srž svakog društva jer je ključ u separaciji jednog društva od drugog. Prema hrvatskoj enciklopediji objašnjenje identiteta u sociologiji glasi ovako: „*skup značajki koje određuju posebnost pojedinca ili skupine u smislu različitosti ili pak pripadnosti u odnosu na druge pojedince ili skupine. Individualni identitet odgovor je na pitanje »tko sam ja?«, a proizlazi iz činjenica koje tvore pojedinčev životopis. (...) Društveni identitet odgovor je na pitanje »tko smo mi?«, a može biti spolni ili rodni, dobni, seksualni, rodbinski, jezični, vjerski, nacionalni, regionalni, klasni, profesionalni, organizacijski, klupski, politički, tradicionalni, moderni, itd.*“ (hrvatska enciklopedijaA)

Pojam identiteta je proučavan od brojnih sociologa stoga je kroz vrijeme došlo do različitih pristupa na pojam identiteta. Rade Kalanj je u knjizi *modernizacija i identitet* predstavio neke od tih pristupa. Neki od predstavljenih pristupa su: zdravorazumski, filozofsko refleksijski pogled, suvremeno socijalno filozofijski pristup, suvremeno politički pristup i dr. Poimanje identiteta kroz kulturnu antropologiju, koje je Kalanj predstavio u svojoj knjizi, je objašnjeno na tri dodatne teze. Prva teza zastupa mišljenje da je ljudsko biće, biće kulture. U takvom shvaćanju odnosa identiteta prema pojedincu predstavlja se gledište da svaki pojedinac igra određenu ulogu u društvu. Neovisno o uređenosti društva u kojem pojedinac živi, sposobnosti koje pojedinac posjeduje definiraju status i ulogu u društvu koju pojedinac dobiva i „igra“ (živi). Prema drugoj tezi, čovjek je biće jednog društva, jedne kulture. Takvo stajalište pojedinca promatra kao kreaciju jednoga društva, dijela jednoga svemira. Odmicanjem pojedinca od svojeg „svemira“, pojedinac bi izgubio svoj značaj. Posljednja teza ističe međuovisnost i/ili uzajamnost individualnog i sveukupnog identiteta. Takvo stajalište pojašnjava kako za izgradnju osobnog identiteta utječe društvu u kojem se pojedinac nalazi. Odnosno, da pojedinac iz kulture u kojoj se nalazi poprima ideale, zabrane i traži svoj značaj u životu. (Kalanj, R (2008); 24 prema Jacob, A. (1990); 1211). Kako se sociološki diskursi mijenjaju sukladno s promjenama u društvu, tako je kulturno antropološki pristup prema

društvu/kulturi promijenjen. Kulturna antropologija je početkom dvijetisućitih godina preusmjerila fokus djelovanja na objašnjavanje realističkog diskursa o identitetu, osim toga sve više se pozornosti pridavalo objašnjavanju nacionalne ili regionalističke činjenice i specifičnim razinama poimanja društvenog i kulturnog sklopa koje nacionalne/regionalne skupine posjeduju. Takva promjena u proučavanju dogodila se zbog dekolonizacije zemalja u svijetu i stvaranjem „novih“ država na području Europe. Raspadom zadrugarstva u selima, odnosno promjenama u seoskim zajednicama, migriranjem iz sela u grad, novim odnosima u društvenom životu (translokalne mreže, udruživanje zajednica koje dijele iste ciljeve – deterritorijalizirane i delokalizirane zajednice koje su dobile veća prava u oblikovanju svojega djelovanja, utjecaj sportskih i dr. manifestacija...). (Kalanj, R (2008); 26)

Antropologijski pristup se u definiranju identiteta miješa s drugim društvenim disciplinama. Jedna od tih disciplina je ekonomija. Susret ekonomije i antropologije se svrstava u konstruktivno-kritičkom pristupu društva. Takav pristup objašnjava odnos tržišta (proizvodnja, potrošnja, ponuda, potražnja) s društvom, odnosno civilizacijom. Konstruktivno-kritički pristup u antropologiji ukazuje da ekonomija kao doktrina ne postoji, postoje samo pojedinci i društva koja proizvode, razmjenjuju i troše u okviru svojih mogućnosti. Svi dijelovi tržišta (proizvodnja, razmjena, prodaja, kupnja, potrošnja...) kreiraju posebnu društvenost, ali i individualnost koja ima svoje sličnosti, različitosti, isključenosti, uključenosti⁴ i identitet. (Kalanj, R. (2008); 26) Sagledamo li takav pristup prema identitetu, možemo se zapitati kako se isključenost hrvatske emigracijske zajednice iz hrvatskog ekonomskog sustava odrazila na hrvatski identitet u emigraciji. Utječe li ekonomija na društvo ili društvo utječe na ekonomiju. Je li ekonomija nova brana koja će poboljšati odnose između domovine i iseljeničva.

Jedan od problema hrvatske sociologije je što se prilikom prikazivanja hrvatskog identiteta ne obraća velika pažnja na raznolikost regija. Svaka hrvatska regija njeguje svoje običaje; jezik, ples, pjesmu, tradicionalne djelatnosti i sl. O povijesti iseljavanja i utjecaj regija iz kojih se iseljava će biti govora nešto kasnije, stoga je bitno spomenuti geografske odlike koje su bitne u formiranju identiteta.

Za stvaranje društvenog i humanističkog identiteta važne su tri značajke. Prve značajke su vremenska, odnosno povijesna događanja. Primjer takvih događanja su agresije i okupacije vanjskih naroda koji su prisilno ili suptilno uveli vlastitu kulturu na okupirano područje primjerice turcizam koji se pojavljuje u govoru. Druge značajke su prostorna, odnosno

⁴ Sličnosti, različitosti, isključenosti i uključenosti u društvu, ekonomskom sustavu

geografska obilježja. Primjer takvih obilježja se nalazi u promatranju tradicionalnih hrvatskih nastamba. Nastambe su bile rađene od materijala koja su se nalazila u prirodi, a nastambe su građene sukladno vremenskim uvjetima. Treće značajke su društvene karakteristike. Društvene karakteristike koje definiraju društvo su brojne, neke od njih su religijska pripadnost, patrijarhat kroz povijest, zadrugarstvo i dr. Sve te značajke potrebno je analizirati, uspoređivati i sl. te ih svrstati u jedan pojam – identitet. (Šterc, S. (2015); 28)

5. Definicije hrvatskih zajednica s prebivalištem izvan RH

Hrvati koji žive izvan teritorija Republike Hrvatske su podijeljeni u tri kategorije. 1. Hrvati u Bosni i Hercegovini⁵, 2. Hrvatske manjinske zajednice i 3. Hrvatsko iseljništvo. Kategorizacija je osim u povijesnom i kulturološkom smislu bitna za politiku Hrvatske Vlade koja odlučuje o financiranju i angažiranosti prema zajednicama ovisno o kategoriji koju određena zajednica posjeduje.

Za stjecanje autohtonih manjinskih zajednica potrebno je na određenom teritoriju živjeti više od 100 godina. Pripadnici takvih zajednica dijele dijalektne značajke, kulturološke odrednice, način života, etnografsko naslijeđe i sl. Što se jezičnog elementa tiče, autohtone manjinske zajednice su homogene. (Vulić, S. (2021); 5-6) To bi značilo da su autohtone manjinske zajednice u jednom povijesnom trenutku doselile iz istog dijela Hrvatske jer je u jezičnom smislu hrvatsko govorno područje izrazito heterogeno. Takva *selektivna* migracija nije toliko izražena u novijem vremenu jer stanovništvo iseljava iz svih dijelova Hrvatske.

Prema Središnjem državnom uredu za Hrvate izvan RH, Hrvati kao autohtone manjinske zajednice žive u 12 europskih država⁶. Pripadnici svih dvanaest manjina imaju svoje predstavnike u Savjetu Vlade Republike Hrvatske za Hrvate izvan Republike Hrvatske. (Hrvati izvan RHb)

Iseljeničke zajednice se u mnogočemu razlikuju od autohtonih manjinskih zajednica. Iseljeničke zajednice nisu u tolikoj mjeri homogenizirane. Razlikuju se u govornom, odnosno

⁵ Autohtoni narod Bosne i Hercegovine, o njima neće biti govora jer nisu produkt recentnih iseljavanja.

⁶ Republika Austrija, Republika Bugarska, Crna Gora, Češka Republika, Talijanska Republika, Republika Kosovo, Mađarska, Republika Sjeverna Makedonija, Rumunjska, Slovačka Republika, Republika Slovenija i Republika Srbija.

po dijalektnom području porijekla, kulturološkim karakteristikama. Vrijeme dolaska u iseljeničku državu varira, hrvatski se iseljenici razlikuju po materijalnom i obrazovnom statusu, ugledu u društvu, načinu življenja, po razlozima iseljavanja⁷. Pripadnici iseljeničkih zajednica dolaze iz različitih krajeva Hrvatske, dolazi po pojave iseljenika koji iseljavaju iz manjinskih zajednica. Iseljenici koji su doselili iz manjinskih zajednica su posebni po tome što njeguju identitet zajednice iz koje su došli, a ne hrvatski identitet⁸. U pravilu, iseljeničke su se zajednice stvarale u više iseljeničkih valova koji se protežu u najvećoj mjeri u 20. stoljeću. . (Vulić, S. (2021); 5-6) 20. stoljeće je bilo izrazito dinamično za ljudsku populaciju; odvijanje dvaju velikih svjetskih ratova te hladni rat koji je odredio početak demokratizacije društva, državni poredak koji se mijenja iz monarhističkog u socijalistički i naposljetku u demokratski, napredak tehnologije, pokreti za ljudska prava, razvijeniji obrazovni sustav i brojni drugi događaju su utjecali na stavove, djelovanja i identitet društva. To su neki od razloga izrazite heterogenosti hrvatskog iseljeničtva.

6. Tradicija iseljavanja – prva masovna iseljavanja

Zbog pogodne klime, bogatog reljefnog prostora i geografske pozicije, prostori Hrvatske bili su pogođeni brojnim napadima, agresijama i prisilnim zauzimanjima prostora od strane drugih naroda. Masovna iseljavanja Hrvata započela su u 15. stoljeću Osmanskim prodorima na Europu. Iseljavanja u razdoblju od 15. do 18. stoljeća se nisu razlikovala od zemalja koje su se nalazile na Jugoistočnom dijelu Europe. Brojevi iseljavanja se nisu razlikovali od drugih zemalja, no iseljavanja su itekako utjecala na raspoređenost stanovništva, razvoj gradova i gospodarsko stanje.⁹ Takva iseljavanja zasigurno su igrala važnu ulogu kod pojave masovnih iseljavanja započetih 1880-ih godina. (Balija, M (2020); 18 prema Rogić i Čizmić). Prisilna iseljavanja koja su se odvila za vrijeme osmanskih osvajanja su rezultirala u stvaranju prvih hrvatskih manjinskih zajednica. U radu će biti predstavljene dvije najveće i u kulturnom smislu najorganiziranije hrvatske manjinske zajednice. Hrvati s biokovsko-neretvanskog područja su

⁷ Najistaknutiji razlozi: ekonomski i politički

⁸ Npr iseljenih koji je doselio iz pokrajine Molise u Australiju govorit će moliškohrvatskim jezikom.

⁹ Republika Hrvatska kakvu danas poznajemo je kroz povijest mijenjala vladare te u nekim trenucima dijelila prostor RH s više vladara (Mletačka Republika, Habsburška Monarhija i Osmansko Carstvo). Fokus rada stavljen je na hrvatski narod, ne na prostor, stoga neće biti govora o granicama kroz godine.

nastanili srednji i južni dio Apeninskog poluotoka¹⁰ te Hrvati koji su živjeli između Velebita i zapadne Slavonije su migrirali u današnju Austriju, Slovačku i Mađarsku¹¹. (Gligorić, I.M. (2021). Kako bi se predstavio početak ostvarivanja manjinskih zajednica bit će govora o prvoj hrvatskoj manjinskoj zajednici u svijetu.

4.1. Manjinske zajednice

Manjinske zajednice su pojava postmodernoga doba. Vladajući su kroz povijest potiskivali raznolikosti i multikulturalnost. Prvi koji su kritike za zanemarivanjem manjina iskusili su Osmansko i Habsburško Carstvo te britanske kolonijalne jedinice. Dio naroda, liberali, su kritizirali vrstu poretka u kojoj se potiskuju različite kulture te su se zbog toga zalagali za političku ovlast svake nacije koja je činila carstvo/koloniju. (Majetić, F. (2010); 28 prema Kymlicka)

Carstva su bila zamijenjena novim političkim poredcima, poredcima koji su se zalagali za jedinstvo, homogenizaciju.¹² Liga naroda je imala moć promijeniti situaciju u svijetu, no ni oni se nisu zalagali za takvu vrstu multikulturalizma. (Majetić, F. (2010); 29). Tranzicija iz komunističkog u demokratska društva su donijela nove promjene u shvaćanju multikulturalizma, odnosno raznolikosti kultura koje žive na jednome prostoru. Mesić u knjizi *Multikulturalizam – društveni i teorijski izazovi* navodi da je Kanada prva država koja je usvojila politiku multikulturalizma.¹³ U Kanadi je došlo do protivljenja sociološkoj pojavi lonca za taljenje (melting-pot)¹⁴ te se zbog toga 1971. uvodi politika multikulturalizma. (Majetić, F. (2010): 28 prema Mesić (2006). Kanada je bila prva država, no nedugo poslije toga su ostale države (pogotovo zemlje zapadne civilizacije) također počele uvoditi multikulturalističku politiku. Unatoč represijama zemalja i velikom vremenskom izbijanju iz rodne im domovine brojne su manjinske zajednice sačuvale svoju kulturu: jezik, plesove,

¹⁰ Moliški Hrvati

¹¹ Danas poznatiji kao gradišćanski Hrvati

¹² Komunizam, socijalizam i fašizam.

¹³ Multikulturalizam i kulturni pluralizam nisu istoznačnice. Pluralizam je prihvaćanje činjenice da na jednom prostoru živi više naroda (priznavanje manjina). S takvim prihvaćanjem se gradi podloga za političku borbu ravnopravnosti. Multikulturalizam osigurava politička prava narodima koji su manjina. Dakle, multikulturalizam je posljedica pluralizma.

¹⁴ Melting-pot – integracija svih etničkih grupa određenog prostora u jednu jedinstvenu etničku grupu. Pojam stvoren u SAD-u početkom 20. stoljeća. (Hrvatska enciklopedijaB)

običaje, pjesme i dr. Gradišće i Molise su primjer koji traje preko šest stoljeća. Manjinske zajednice nam pokazuju da se kulturni identitet ne može izgubiti preko noći, da se ljubav prema korijenima itekako može očuvati te iz njihova primjera možemo vidjeti da ono što daje posebnost nekog društva, neke zajednice je identitet i jedinstvo.

4.2. Prva manjinska zajednica – Kosovo

Kada se govori o hrvatskim iseljavanjima kroz povijest nerijetko se izostavi prva velika grupa iseljenih Hrvata. Prva hrvatska emigracijska zajednica bila je na području današnjeg Kosova. Hrvati s područja Bosne i Hercegovine i Dubrovnika su tijekom 14. stoljeća selili na područje Kosova. Unatoč svim ovim godina uspjeli su zadržati Katoličanstvo i hrvatski identitet. Hrvati su nastanili područje Janjeva i Letnice. Broj Hrvata na Kosovu redovno opada, na popisu stanovništva 1991. godine bilo ih je 8. 800, a već 1998. godine ih je bilo 1.800. Unatoč malim brojkama, Hrvati na Kosovu i dalje posjeduju službeni status nacionalne manjine. Za očuvanje hrvatskog identiteta, odnosno kulture i baštine u Kosovu uključene su tri hrvatske udruge. Dvije u Janjevu: Udruga Sveti Nikola i hrvatska udruga mladih Janjevo, a u Letnici je organizirana humanitarna udruga Narodna kuhinja Letnica. Školstvo u Kosovu je zaobišlo očuvanje hrvatskog identiteta jer ne postoji mogućnost pohađanja nastave na hrvatskom jeziku. Identitet se očituje i živi kroz Crkvu. Na području Janjeva djeluje hrvatski svećenik te se kroz crkvena događanja manifestira hrvatstvo u Kosovu. (1 Hrvati izvan RH)

4.3. Hrvati u pokrajini Molise

Kao što je već spomenuto, s Osmanskim prodorima došlo je do prvih prisilnih migracija. Jedan tok migracija je bio usmjeren prema Apeninskom poluotoku. Ne zna se sa sigurnošću točno podrijetlo Hrvata koji su nastanili pokrajinu Molise, pojedini dokazi tvrde da su migrirali iz zaleđa Makarske, Imotskog i Sinja, drugi tvrde da su došli iz zapadne Hercegovine, treći tvrde da je u pitanju Makarsko primorje. U jednom od naselja u pokrajini Molise nalazio se natpis na portalu mjesne crkve napisan na latinskom pismu, a glasilo je ovako: *Ljudi iz Dalmacije prvi naseliše ovaj hram 1531. godine.* U pokrajini Molise Hrvati danas naseljavaju četiri mjesta:

Acquaviva Collecroce¹⁵, Montemitro¹⁶, San Felice del Molise¹⁷; Tavenna¹⁸. Moliški Hrvati su 1999. godine dobili status jezične manjine u Italiji. Bitno je napomenuti da Moliški Hrvati ne koriste standardni hrvatski, već govore moliškohrvatskim. Službeni standardni hrvatski jezik **nema** status jezične manjine u Italiji. Moliški Hrvati su sačuvali kulturni identitet jer su njihova naselja bila izolirana od okolnog pučanstva te su zbog toga uspjeli sačuvati vlastitu kulturu (Šakić, V., & Dobrovšak, L. (Eds.). (2020); 765). Moliški Hrvati su bili odvojeni od domaćeg stanovništva te su bili otkriveni nešto kasnije. Domaće stanovništvo nije znalo kojim su točno jezikom govorili pa su zbog toga dobili ime *Slavi*. Brojni putopisci i znanstvenici su nagađali njihovo porijeklo, te su zbog toga smatrani Bugarima, Srbima i Crnogorcima. Tek je u dvadesetom stoljeću ustanovljeno da je riječ o Hrvatima. Moliški Hrvati su uspjeli sačuvati govor; štokavsku ikavicu s elementima čakavštine. Broj Hrvata u pokrajini Molise pada, mlado stanovništvo seli u veće gradove, razvijenije države i druge kontinente u potrazi za boljim životom ili školstvom. Zbog iste vjerske opredijeljenosti s lokalnim stanovništvom, Moliški su Hrvati lakše podlijegali procesu asimilacije. Odvojenost od lokalnog stanovništva u prvim stoljećima njihovog bivstva na Apeninskom poluotoku je omogućilo obnašanje tradicijskih događanja¹⁹, korištenje materinjeg jezika i prilagodbu na novi geografski prostor. (Račić, M (2020); 323-328)

Moliški Hrvati su sačuvali identitet kroz školstvo; organiziran je dječji vrtić, osnovna i niža srednja škola, u redovitoj nastavi se nudi opcija učenja hrvatskog jezika kao drugi jezik. Takav tip nastave se održava u mjestima gdje žive moliški Hrvati. U regiji Molise djeluje savez kulturnih udruga moliških Hrvata²⁰. Osim toga, djeluju još dvije manjinske udruge. Prva udruga zove se *Isole Croata – Hrvatski otok u Moliseu* udruga je fokusirana na sportska događanja i sportove općenito. Udruga *Na Našo* djeluje u smislu očuvanja jezika moliških Hrvata: izdavanje časopisa, održavanje natjecanja u pisanju i sl. (Šakić, V., & Dobrovšak, L. (Eds.). (2020); 765)

¹⁵ Živa voda Kruč

¹⁶ Mundimitar

¹⁷ Štifilić ili Filić

¹⁸ Tavela

¹⁹ Npr. paljenje lomače na badnju večer

²⁰ U sustavu te udruge djeluju: Hrvatska zajednica u Moliseu „Luigi Zara”, Zaklada „Agostina Piccoli”, Udruga Naš život, Udruga Naš grad i Udruga Jedna Musika te Folklorna družina KroaTarantata u Mundimitru.(765)

4.4. Gradišćanski Hrvati

Za razliku od Moliških Hrvata, o Hrvatima koji žive na području Gradišća se zna puno više. Hrvati su u 16. stoljeću bijegom od osmanskih napada migrirali u pokrajinu *Burgenland*. *Burgenland* je pokrajina na području Austrije koja se prevodi na hrvatski jezik kao Gradišće. Pokrajina se nalazi na jugoistoku Austrije te je zbog svoje blizine bila pogodna za naseljavanje Hrvata. Osim Austrije, Hrvati su nastanjivali okolna sela *Burgenlanda*. Austrija se u to vrijeme nalazila u Habsburškoj Monarhiji što je značilo da su Hrvati nesmetano mogli naseliti južni dio Slovačke, zapadni dio Mađarske i južni dio Češke²¹. Hrvati su u istom razdoblju došli u sva navedena područja stoga su sve do raspada Austro Ugarske Monarhije živjeli kao jedna manjina. Raspadom Austro Ugarske Monarhije došlo je do osnivanja novih država. Svaka od navedenih država se na drugačiji način ophodila prema manjinskim zajednicama.²² U Češkoj je zbog političkog režima u dvadesetom stoljeću došlo do gubljenja hrvatskog identiteta. Naime, 1918. godine se počela vršiti čehizacija hrvatskog i njemačkog stanovništva. U državnim ustanovama bilo je dozvoljeno koristiti se samo češkim jezikom. Ulaskom Nijemaca u Češku, u drugom svjetskom ratu, došlo je do germanizacije naroda. Njemački režim je branio korištenje hrvatskoga jezika do te mjere da je bilo zabranjeno pjevati na jeziku neke od manjina. (Pavličević, D. (1994); 138)

Završetkom drugog svjetskog rata Komunistička partija Čehoslovačke je uz izgovor osiguranja državnih granica odlučila protjerati Južnomoravske Hrvate. Opremljeni oružjem, članovi partije su protjerali gotovo sav narod po brdima sjeverne Moravske i ostatku Češke. (Pavličević, D. (1994); 151). Stanovništvo Slovačke je doživjelo nešto blažu sudbinu. Hrvati su živjeli u okolnim selima Bratislave. Komunistička partija je širenjem grada planski asimilirala hrvatsko stanovništvo sa slovačkim. U selima u kojima je hrvatsko stanovništvo činilo većinu je kroz nekoliko godina dovelo do neprimjetnih udjela Hrvata u ukupnom stanovništvu. (Ivančan, I. (2021); 22).

²¹ Sela koja su bila u blizini Gradišća

²² U ovom ulomku će se pisati o gradišćanskim Hrvatima u širem smislu – zajednici koja je postojala prije ostvarivanja novih država. Gradišćanski Hrvati u užem smislu predstavljaju zajednicu koja živi u pokrajini *Burgenland*.

Kroz primjer Češke i Slovačke može se uočiti krhkost identiteta manjina. Identitet se može očuvati kada je manjina na okupu, ukidanje nastave na materinjem jeziku, religijskih događanja, plesova i pjevanja, ograničenje korištenja jezika manjina u državnim službama i sl. mogu potisnuti identitet neke manjine, no dok se manjina drži zajedno identitet postoji. Nasilne migracije i planske asimilacije mogu u kratkom roku uništiti povijest dugu četiri stotine godina, izbrisati manjinu i on istog naroda stvoriti neku novu zajednicu. Drugačiju sudbinu, mnogo pozitivniju, dočekali su Hrvati u pokrajini Burgenland.

Hrvati u pokrajini Gradišće su najbrojniji gradišćanski Hrvati, njihov kulturni identitet se razvijao od 16. stoljeća pa sve do danas. Pokrajina Gradišće danas broji nešto više od 50 naselja²³. Kao i u pokrajini Molise središte njihova identiteta nalazio se u Crkvi. U početku su dolazili svećenici iz Hrvatske, a s vremenom su gradišćanski Hrvati dobivali svećenike iz vlastitih krajeva. Crkva je kroz tisak čuvala hrvatsko pismo; tiskali su se kalendari, molitvenici, knjige i sl. Popisom 2001. godine ustanovljeno je da je na području Austrije živjelo 50 tisuća gradišćanskih Hrvata, a kao materinji jezik izjasnili su gradišćanskohrvatski. Status manjinske skupine dobili su 1976. godine kada se uveo austrijski Zakon o manjinama. Hrvatski identitet u Gradišću danas se njeguje kroz broje udruge i organizacije. Neke od tih organizacija su *Hrvatski kulturni centar*, *Gradišćansko-hrvatski centar*, *Hrvatsko-gradišćansko kulturno društvo u Beču* i brojni drugi. Postoji oko 30 folklornih društava i oko 20 amaterskih kazališnih skupina. Kroz tisak se njeguje hrvatski jezik. Tjednik *Hrvatske novine* se izdaje u *Hrvatskom štamparskom društvu Željezno*. Hrvatska manjinska zajednica u Gradišću vodi radio, televizijske emisije i novine na hrvatskome jeziku. U pojedinim gradišćanskim školama se održava nastava na hrvatskom jeziku. (Šakić, V., & Dobrovšak, L. (Eds.). (2020); 326-327)

7. Hrvatsko iseljništvo

Nepogodna ekonomska situacija koja se pojavila krajem 18. stoljeća je po prvi put u povijesti izazvala veliki iseljenički val iz Europe. Europljani su iseljavali na područje Sjeverne i Južne Amerike te Oceanije. Masovna iseljavanja su trajala sve do 1929. godine kada se u New Yorku dogodio pad burze. Hrvatska je do 1914. bila u sklopu Austro-Ugarske Monarhije, plansko

²³ Dok se u Mađarskoj nalazi 19 sela, a u Slovačkoj šest.

osiromašivanje Dalmacije, bolesti vinove loze, *vinska klauzula*²⁴, slaba prometna povezanost s ostatkom Europe, podjela kućnih zadruga i dr. razlozi su hrvatsko stanovništvo doveli do izrazitog siromaštva. *Trbuhom za kruhom* su Hrvati s cijelog područja Hrvatske, posebice Dalmacije, iseljavali u prekomorske zemlje. (Šakić, V., & Dobrovšak, L. (Eds.). (2020); 8) Hrvatsko iseljništvo je od tog trenutka ušlo u proces stalnih ekonomskih migracija. Masovne emigracije u europske države krenule su u međuratnom razdoblju.

6.1. Najveća hrvatska iseljenička zajednica – Hrvati u SAD-u

Zbog otvorenosti granica najveći je broj europskih iseljenika selio u Sjedinjene Američke Države. Selili su na istočni dio, oko savezne države New York²⁵. S godinama su se raseljavali u obližnje države. Najveća emigracijska zajednica Hrvata, prema središnjem državnom uredu za Hrvate izvan RH, nalazi se u SAD-u. Zbog opsežne količine hrvatskih iseljeničkih zajednica u svijetu neće biti govora o svakoj zasebnoj zajednici. Kako bi se predstavilo snalaženje hrvatske zajednice u prekontinentalnoj zemlji analizirat će se ona najveća.

Prva generacija iseljništva je zbog neznanja jezika i nepoznavanje kulture radila težačke poslove za koje nije trebalo posjedovati posebne kvalifikacije. Europsko iseljništvo služilo je kao jeftina radna snaga, sindikati u tom vremenu nisu postojali te su zbog toga radnici obavljali posao u nesigurnim radnim uvjetima u kojima su brojni zadobivali teške ozljede na radu. Teže ozljede na radu su onemogućavale obavljanje poslova. O ozlijeđenim radnicima nije nitko mogao brinuti jer su u prvim valovima iseljavanja odlazili samo muški članovi obitelji bez ikakvih poznanstava, izoliranost od društva je veliki dio ozlijeđenih doveo do ruba siromaštva. Zbog nezadovoljstva radnika, iseljništvo se počelo okupljati na jedno mjesto. Zajedno su se počeli boriti za radna prava i financijski su se brinuli o ozlijeđenim kolegama. S takvim zajednicama započela su druženja koja su kulminirala do osnivanja brojnih društava koja nisu bila vezana isključivo uz posao; prvi hrvatski domovi, kulturne i sportske organizacije, prve hrvatske tiskare, kreditne ustanove i sl. (Šakić, V., & Dobrovšak, L. (Eds.). (2020);921) U

²⁴ Trgovinski sporazum između Kraljevine Italije i Austro-Ugarske Monarhije (AUM). Radi poboljšanja međususednih odnosa, AUM je Kraljevini Italiji ponudila sporazum u kojemu bi AUM uvozila talijanska vina po minimalnim carinskim pristojbama. Takvom odredbom uništilo se vinogradarstvo u Hrvatskoj, posebice na prostoru Dalmacije gdje je većinsko stanovništvo živjelo od vinove loze. (3hrvatska enciklopedija)

²⁵ Iseljništvo je gravitiralo prema saveznom državama koje su imale razvijenu tešku industriju i rudarstvo; Pennsylvania, Ohio, Illinois, Indiana, West Virginia, Wisconsin, Michigan. (Šakić, V., & Dobrovšak, L. (Eds.). (2020);921)

takvom obliku zajedništva se može uočiti da identitet nekog naroda nije isključivo povezan za neki prostor, u većoj je mjeri vezan za ljude koji žive ili su živjeli na određenom prostoru.

Političko djelovanje hrvatskog iseljništva u SAD-u započelo je početkom dvadesetog stoljeća. Prva politička organizacija zvala se *Hrvatski savez*, savez je bio osnovan 1912. godine. Savez se zalagao za odvajanje Hrvatske od Austro-Ugarske Monarhije te za sjedinjenje južnih Slavena. Za vrijeme međuratnog razdoblja dio se Hrvata asimilirao s američkim stanovništvom, a dio njih je zadržao kulturu u kojoj su odrasli. *Hrvatska bratska zajednica* osnovana 1925. godine je po prvi put organizirala zajedničke posjete Hrvatskoj. Dva američka grada bila su središta hrvatske iseljeničke zajednice; Pittsburgh (Pennsylvania) i Chicago (Illinois). Središte hrvatske bratske zajednice bilo je u Pittsburgu gdje se ujedeno nalazilo središte fraternalističkog pokreta hrvatskog iseljništva. Osnivanjem katoličkih župa i dolaskom hrvatskog svećenstva hrvatski je narod mogao čuvati identitetske odrednice vezane uz religijsku i jezičnu²⁶ pripadnost. (Šakić, V., & Dobrovšak, L. (Eds.). (2020);921-922)

Politička aktivacija Hrvata u Americi je krenula početkom dvadesetog stoljeća, no osnivanjem *Hrvatskog Kola*, 1928 godine²⁷, započela je borba hrvatskog iseljništva za osnivanjem samostalne države Hrvatske. Poslije drugog svjetskog rata dolazi do novog vala iseljništva, migranti koji su iseljavali iz Hrvatske u tom razdoblju su visokoobrazovani ljudi, politički emigranti. Politički emigranti pružili su novu dimenziju hrvatskome iseljništvu, integracija ovog vala imigranata je bila znatno lakša; zbog poznavanja jezika, visokog obrazovanja, poznavanja velikog broja ljudi i vremena u kojemu su uselili²⁸. Dotok novog vala iseljništva označavao je i ponovni dolazak prve generacije iseljenika²⁹. Zbog lakše integracije u novo društvo, ovaj val iseljenika je imao više vremena i financija da se organizira u političkom i kulturnom smislu. Stoga su osnivali brojna hrvatska društva i organizacije, poticali su na akademsko djelovanje, promovirali su i organizirali učenje hrvatskog jezika i govorili su o bitnosti hrvatske kulture i identiteta, fokus se stavljaao na osvješćivanje druge i treće generacije iseljništva. Danas u SAD-u djeluje 19 katoličkih misija koje uz lokalne hrvatske zajednice organiziraju hrvatske škole, hrvatska bratska zajednica još uvijek djeluje, hrvatstvo

²⁶ Jezična pripadnost – religijski obredi izvođeni na hrvatskom jeziku, početak hrvatskog katoličkog tiska u Americi.

²⁷ Hrvatsko Kolo osnovano je nakon događanja u matičnoj domovini, nakon atentata na Stjepana Radića.

²⁸ SAD je iz II. Svj. rata izašao kao najveći pobjednik, zbog toga je u SAD-u osobni prosperitet i uspjeh bio lakše ostvariv nego što je bio krajem 19. i početkom 20. stoljeća.

²⁹ Prva generacija iseljenika je ona koja je tek doselila na novo područje, druga generacija su potomci prve generacije. Prva generacija iseljništva poznaje jezik, kulturu i običaje, a svaka druga generacija u pravilu sve slabije poznaje domovinu predaka.

promoviraju dvije organizacije na državnoj razini: Nacionalna federacija američkih Hrvata i Hrvatsko-američki kongres. (Šakić, V., & Dobrovšak, L. (Eds.). (2020);923)

8. Katoličke misije u inozemstvu

O važnosti religije za kulturni identitet jednoga naroda pisali su brojni sociolozi. Nekakav oblike religije, odnosno vjerovanja je ukorijenjen u gotovo sva moderna društva. Hrvatska Katolička Crkva je ubrzo nakon formiranja većih zajednica počela s djelovanjem u emigrantskim zajednicama. Hrvatsko identitetsko pitanje se počelo rješavati kroz okupljanja oko katoličkih obreda.

Prema Durkheimu, religijska vjerovanja pružaju zajednici saznanja pomoću kojih mogu kolektivno, na jednom mjestu, dobiti predodžbu o društvu u kojemu se nalaze. Ono što pokreće takva vjerovanja su *rituali*. Ritualni su zaslužni za stvaranje kolektiviteta koji učvršćuju koheziju u zajednici. Naime, Durkheim je smatrao da slavljenje religijskih rituala povezuje zajednicu, ne zbog duhovnih razloga već zbog osjećaja zajedništva i pripadnosti. (Kalanj, R (2008); 311-312 prema Durkheim, E. (1969); 50) Uzmemo li u obzir Durkheimov pogled na religiju možemo zaključiti da su vjerski obredi, i vjera u globalu, igrali veliku ulogu u formiranju emigrantskih zajednica.

Početak hrvatskih katoličkih misija se veže za 1962.-65. godinu kada je na drugom vatikanskom saboru papa Pavao IV. odredio *De pastoralis migratorum cura te Instructio de pastoralis migratorum cura (1969)*. U odrednici se definirala iseljenička i selilačka tematika. Prvi hrvatski redovnik koji je poslan u iseljništvo bio je franjevac J. Karačić za hrvatske radnike u Egiptu koji su 1859-69 sudjelovali u izgradnji Sueskog kanala. Prva hrvatska župa osnovana u preokooceanskim zemljama je ona u Pittsburghu 1894. godine. Poslije prve župe, dolazi do širenja katoličkih misija. Na području zapadne Europe katoličke misije su krenule s djelovanjem 1960-ih godina prošloga stoljeća kada se u SR Njemačkoj našlo oko 100 tisuća hrvatskih radnika na privremenome radu. Zagrebački nadbiskup je poslao nekoliko svećenika na području SR Njemačke. Izbjeglički logori u Italiji, Austriji i Njemačkoj su prihvaćali značajan broj Hrvata stoga su se osnivale samostalne misije koje su vodili svećenici Cecelja,

Šušnjara, Čović, Borošak i dr.³⁰ Hrvatska inozemna pastva danas djeluje u 20 država, na pet kontinenta. Najveći broj misija se nalazi u Njemačkoj, 95 njih. (Šakić, V., & Dobrovšak, L. (Eds.). (2020);423-424). Katoličke misije su hrvatskome iseljeništvu mjesto okupljanja, centar svih događanja, stoga nije iznenađujuća velika koncentracija misija po cijelome svijetu.

9. Obrazovanje u iseljeništvu

U današnjem kontekstu hrvatskog identiteta u iseljeništvu, moglo bi se reći da su djeca koja pohađaju nastavu hrvatskoga jezika i njihovi roditelji nositelji očuvanja nacionalnog identiteta. Zapadne europske i prekomorske zemlje su nositelji globalizacije u svijetu³¹ (uz još nekoliko velikih svjetskih sila), poznato je da je jedan od glavnih razloga hrvatskih iseljavanja bilo ekonomske prirode. Nalazeći se u globaliziranom društvu gdje se ne gleda individua, pred hrvatsku emigraciju se stvorio novi izazov – očuvanjem jezika, kulture, tradicije. Kroz obrazovanje novih naraštaja, hrvatski se jezik danas i dalje koristi u zajednicama koje su prije stotinjak godina doselile na nova područja.

U ovom radu će se predstaviti obrazovanje u iseljeništvu danas. Hrvatska emigracijska povijest je duga, a obrazovanje iseljništva se kroz povijest razvijalo i širilo. Zbog velikog obujma informacija u području obrazovanja rad će predstaviti trenutne mogućnosti učenja hrvatskoga jezika.

Berger i Luckmann u svojem radu, 1992 godine, iznose kako je jezik ključ za sudjelovanje u društvenom životu. Jezik je poveznica pojedinca sa zajednicom u kojoj se nalazi. Bušljeta (Kardum, R. Župančić, M. Plaza Leutar M. (2023.);66). Osnove jezika se uče u primarnoj socijalizaciji³², u sekundarnoj socijalizaciji³³ se taj jezik usavršava. Od pojedinca se očekuje da poznaje materinski jezik, odnosno jezik zajednice u kojoj se nalazi. Škole pomažu pri usvajanju jezika. Osim usavršavanja materinjeg jezika, hrvatski je potrebno učiti u školama jer

³⁰ Razlog samostalnih osnivanja misija je zabrana hrvatskom svećenstvu na rad u inozemstvu, zabranu je donijela SFRJ.

³¹ Globalizacija prema hrvatskoj enciklopediji označava: „globalizacija (franc. globalisation), gospodarski, društveni, politički i kulturni procesi koji vode preobrazbi životnih uvjeta te sve većoj povezanosti i međuovisnosti pojedinih dijelova suvremenoga svijeta.“ – ono što narušava nacionalni identitet, nacionalni individualizam jest povezanost pojedinih dijelova suverenoga svijeta. (Hrvatska enciklopedijaC).

³² „kod kuće“ – dijete upija jezik okoline u kojoj se nalazi.

³³ U vrtiću, školi, široj zajednici...

pojedince uči kolektivizmu. (Bušljeta Kardum, R. Župančić, M. Plaza Leutar M. (2023.); 67 prema Marić (2016).

Na temelju članka 10. Ustava Republike Hrvatske hrvatskim se iseljeničkim zajednicama jamči pravo na odgoj i obrazovanje mladih naraštaja na materinskome jeziku. Što označava učenje hrvatskoga jezika, pisma, kulture i povijesti svojih predaka. Osim toga, odredba je propisana člankom 47. Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi: „Za dodatno školovanje djece državljana Republike Hrvatske u inozemstvu organizira se nastava hrvatskoga jezika i kulture – hrvatska nastava u inozemstvu.“ Glavni cilj ovih odredbi je *očuvanje i razvoj hrvatskoga identiteta*. Program obuhvaća više aspekata identiteta: jezikoslovlje, stjecanje znanja o Hrvatskoj i njenoj povijesnoj, kulturnoj i prirodnoj baštini, upoznavanje sa svakodnevnim životom i vrijednostima stanovnika Republike Hrvatske i naposljetku razvijanje osjećaja pripadnosti hrvatskoj kulturi. . (Bušljeta Kardum, R. Župančić, M. Plaza Leutar M. (2023.);69-70 prema Bošnjak i Süto, (2012); 13)

Dakle, hrvatska nastava u inozemstvu provodi se kroz: Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN, br. 87/2008.), Pravilnik o uvjetima i postupku izbora učitelja za rad u hrvatskoj nastavi i inozemstvu (NN, br. 49/2009.) i Kurikulum hrvatske nastave u inozemstvu (MPŠ, 2003) (Bušljeta Kardum, R. Župančić, M. Plaza Leutar M. (2023.);70)

Hrvatska nastava u iseljeništvu djeluje kroz tri kategorije: a) U najvećoj mjeri je to nastava koju organizira nadležno ministarstvo RH. b) Nastava koju organiziraju zemlje primateljice, to su inače zemlje u kojima su hrvati nacionalna manjina. c) Nastava koju organiziraju katoličke misije i hrvatske zajednice u inozemstvu u izvaninstitucionalnome oblike. Učenje hrvatskog jezika u iseljeništvu je podijeljeno u 12 razreda. Nastava se najčešće organizira subotom ili pak u poslijepodnevnim satima preko tjedna. Hrvatska nastava u iseljeništvu kontinuirano povećava broj država s kojima surađuje. Nastava organizirana pod nadležnosti Ministarstva znanosti i obrazovanja je u akademskoj godini 2020/21. izučavala približno 5300 učenika, surađujući s 20 država.³⁴ Većina, čak 50%, učenika živjelo je na području Savezne Republike Njemačke. (Bušljeta Kardum, R. Župančić, M. Plaza Leutar M. (2023.);71)

³⁴ Republika Argentina, Australija i Republika Čile, Republika Austrija, Kraljevina Belgija, Kraljevina Nizozemska, Republika Crna Gora, Republika Irska, Republika Francuska, Republika Makedonija, Republika Poljska, Republika Srbija, Rumunjska, Ruska Federacija, Republika Italija, Savezna Republika Njemačka, Slovačka Republika, Republika Slovenija, Ujedinjeno Kraljevstvo Velike Britanije i Sjeverne Irske, Švicarska Konfederacija

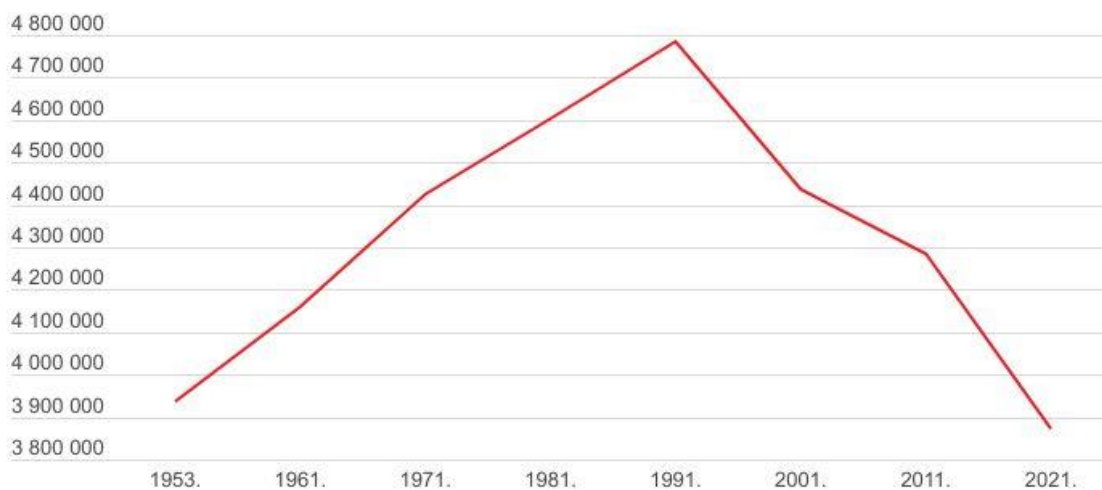
10. Zaključak

Hrvatsko iseljeništvo je kroz svoju dugu i složenu povijest zabilježilo brojne migracijske valove. Novi hrvatski imigranti su „osvježavali“ starije imigrantske zajednice u zemljama primaljama. Poseban preokret u osvješćivanju potrebnosti održavanja kulturnog identiteta dogodio se u drugoj polovici dvadesetog stoljeća kada su demokratizirane države uvidjele potrebu u prihvaćanju brojnih nacionalnost, i naravno njihovih identiteta. Migracijski val koji se dogodio nakon drugog svjetskog rata prisilio je brojne visokoobrazovane ljude na migraciju, takvi migranti su iseljavali zbog političkih razloga. Visoki stupnjevi obrazovanja kojega su posjedovali su pomogli hrvatskoj iseljeničkoj zajednici. Iseljeničke zajednice su doživjele prosperitet u obrazovnom sustavu, tisku i ostalim oblicima medija i katoličkih misija.

Hrvatske manjinske zajednice su dokaz da je očuvanje kulturnog identiteta kroz stoljeća ipak moguće. Unatoč prisilnim asimilacijama, hrvatske manjinske zajednice su uspješno očuvale svoj jezik, kulturu, običaje i dr. Ostaje nam da se zapitamo: hoće li preživjeti novi izazov – globalizaciju.

Povećani broj država koje zajedno s Republikom Hrvatskom otvaraju škole za očuvanje hrvatskog jezika, odnosno identiteta, su dokaz da se na hrvatskome identitetu radi i da se uspješno sadi sjeme koje kroz brojne godine izrasta u hrvatski identitet kakav poznajemo i u matičnoj domovini.

11. Prilozi



Grafikon 1. – (izvor: državni zavod za statistikuA: 5.5.2023)

12. Literatura

1. Akrap, A., Čipin, I., Pokos, N., Ridzak, T., & Živić, D. (2003). Činitelji demografskih kretanja u Republici Hrvatskoj. *Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, Znanstveno istraživački projekt, Zagreb*
2. Balija, M. (2020). *Nova hrvatska iseljenička paradigma* (Doktorski rad, Sveučilište u Zagrebu. Prirodoslovno-matematički fakultet, Odsjek za Geografiju)
3. Bušljeta Kardum, R. Župančić, M. Plaza Leutar M. (2023.) Izazovi hrvatske nastave u inozemnim multikulturalnim društvima. *Hrvatski iseljenički zbornik*. 66-83
4. Gligorić, I. M. (2021). POVIJEST HRVATSKOGA JEZIKA U ŠEST KNJIGA (Povijest hrvatskoga jezika od srednjega vijeka do 21. stoljeća, 6 knjiga, gl. urednik Ante Bičanić, CROATICA, Zagreb 2009–2019). *Croatica: časopis za hrvatski jezik, književnost i kulturu*, 45(65), 273-27
5. Ivančan, I. (2021). Gradišćanski Hrvati-povijest, kultura i govori (*Doktorski rad*. Sveučilište u Zagrebu. Fakultet hrvatskih studija. Odsjek za kroatologiju).
6. Jacob, A. (1990) *Les notios philosophiques. Dictionnaire*, II. Paris: Presses Universitaires de France
7. Kymlicka, W (2003). Multikulturalno građanstvo: liberalna teorija manjinskih prava. Zagreb: *Naklada Jesenski i Turk*
8. MESIĆ, M (2006). Multikulturalizam: društveni i teorijski izazovi. Zagreb: *Školska knjiga*.
9. Majetić, F. (2010). Liberalna kritika koncepta manjinskih prava. *Migracijske i etničke teme*, (1), 27-47.
10. Maronić, M. L., & Tokić, I. (2012). UTJECAJ DEMOGRAFSKIH ČIMBENIKA NA DRUŠTVENO-EKONOMSKI RAZVOJ HRVATSKE. *Ekonomski vjesnik*, 25(2)
11. Pavličević, D. (1994). Moravski Hrvati: povijest, život, kultura (Vol. 5). *Hrvatska sveučilšna naklada*.
12. Račić, M. (2020). Podrijetlo i kultura moliških Hrvata u kontinuitetu kršćanske tradicije. *Obnovljeni Život: časopis za filozofiju i religijske znanosti*, 75(3.), 323-334
13. Rogić, I., Čizmić, I., & Šikić-Mićanović, L. (2011). *Modernizacija u Hrvatskoj i hrvatska odselidba*. Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.
14. Šakić, V., & Dobrovšak, L. (Eds.). (2020). *Leksikon hrvatskoga iseljeničtva i manjina*. Institut društvenih znanosti Ivo Pilar; Hrvatska matica iseljenika.

15. Šterc, S. (2015). Geografski i demografski identitet. *Prirodoslovno-matematički fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.*
16. Vulić, S. (2021). Blago rasutih. Jezik Hrvata u dijaspori (Dio I.) *Književni krug Split, Split. Biblioteka znanstvenih djela 197*

12.1. Web literature

17. Državni zavod za statistikuA: “objavljeni konačni rezultati Popisa 2021.” (<https://dzs.gov.hr/vijesti/objavljeni-konacni-rezultati-popisa-2021/1270>) pristupljeno: 5. 5. 2023.
18. Državni zavod za statistikuB: “prirodno kretanje stanovništva Republike Hrvatske u 2020.” (<https://podaci.dzs.hr/2021/hr/9938>) pristupljeno: 5.5.2023.
19. Središnji državni ured za Hrvate izvan Rrepublike Hrvatske: “Hrvatski iseljenici u prekomorskim i europskim državama i njihovi potomci“ (<https://hrvatiizvanrh.gov.hr/hrvati-izvan-rh/hrvatsko-iseljenistvo/hrvatski-iseljenici-u-prekomorskim-i-europskim-drzavama-i-njihovi-potomci/749>) Pristupljeno: 6.5.2023
20. *Hrvatska enciklopedijaA, mrežno izdanje.* Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 10. 5. 2023. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=26909>
21. *Hrvatska enciklopedijaB, mrežno izdanje.* Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 15. 5. 2023. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=40032>
22. *Hrvati izvan RHa. Hrvatska manjina u Republici Kosovo.* Pristupljeno 15. 5. 2023. <https://hrvatiizvanrh.gov.hr/hrvati-izvan-rh/hrvatska-manjina-u-inozemstvu/hrvatska-manjina-u-republici-kosovo/742>
23. *Hrvatska enciklopedijaC, mrežno izdanje.* Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 28. 5. 2023. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=64741>
24. Hrvati izvan RHb. Hrvatska nacionalna manjina u 12 europskih država. Pristupljeno 30. 5. 2023. <https://hrvatiizvanrh.gov.hr/hrvati-izvan-rh/hrvatska-manjina-u-inozemstvu/hrvatska-nacionalna-manjina-u-12-europskih-drzava/736>
25. *Hrvatska enciklopedijaD, mrežno izdanje.* Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 12. 6. 2023. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=22329>
26. Ministarstvo prosvjete i športa RH (2003.). Kurikulum hrvatske nastave u inozemstvu. Zagreb: Ministarstvo prosvjete i športa.